

KIYAFETNÂMELER ÜZERİNE

Abdulkadir ERKAL¹

*N'ola fehmi elyer ise nakşa bakıp Nakkaşı
Biz nazar-bâzlarız ilm-i kıyâfet biliriz*

Aşkî

Giriş:

Kıyâfet kelimesi Arapça olup 'bir kimsenin ardınca gitmek', 'iz takip etmek' manasına gelen "kif" kökünden müştaktır. Eski Arabistan'da ıstılah olarak 'kaif' yalnız yerdeki izleri takip eden ve bundan manalar çıkaran kimseleri değil, aynı zamanda mesleği fertler arasında benzerliklere, bilhassa ayaktaki benzerliklere istinaden akrabalık derecesini tesbit etmekten ibaret olan kimseler için kullanılmakta idi.²

Kıyâfet kelimesi sonraları Türkçe'ye galat olarak elbise, şekil, suret, zâhir ve kılık manalarında kullanılmış olup, büyük bir ihtimalle Farsça'dan geçmiştir.³ Bir kimsenin saç, göz, el, ayak vb. gibi uzuvlarından ve dış görünüşünden onun ahlak ve karakter özelliklerini, diğer bir ifade ile zahirden batını vasıflarını tahmin ve tesbit etmek olan ilme de "kıyâfet" ilmi (physiognomy) denilmiştir.⁴

İnsan vücudu bir bakıma ruhu kaplayan, onu muhafaza eden adeta bir elbise, bir kıyâfettir. Türk Edebiyatı'nda bu konuda yazılan eserlere 'Vesiletü'l-İrfân' ve 'Zübdetü'l-İrfân' gibi isimlerin dışında umumiyetle 'Kıyâfetname' adı verilmiştir. Bu ilmin mütehasısına ise 'Kayif' denilmektedir.

Kıyâfet ilmi birbiriyle alakalı olarak çeşitli gruplara ayrılabilirse de genellikle 'Kıyâfetü'l-İsr' ve 'Kıyâfetü'l-beşer' olmak üzere iki ana gruba ayrılmaktadır. 'Kıyâfetü'l-İsr', insanların sığır, katır, merkeb vb. gibi hayvanların yoldaki ayak izlerinden bahseden bir ilimdir. Bu ilme vakıf olanlar, ayak izleri vasıtasıyla genci

¹ Atatürk Üniv. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Uzmanı.

² İslam Ansiklopedisi, "Kıyâfet" maddesi, MEB, İstanbul 1977, C.6, s.775.

³ Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Dergah Yay. İstanbul 1983, C.5, s.399.

⁴ Amil Çelebioğlu, "Kıyâfet İlmi ve Akşemseddinzade Hamdullah Hamdi İle Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın Kıyâfetnameleri", Atatürk Üniv. Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi (Ahmet Caferoğlu Özel Sayısı), Fasikül:2, Sayı:11, Ankara 1979, s.305.

ihtiyardan, erkeği kadından ayırt eder. ‘Kıyafetü’l-beşer’ ise, insanın beden yapısından ahlaki vasıflarını tahmine ve uzuvlarından nesebini tesbite dairdir.

Mevzu ve hususiyet itibarı ile kıyafet ilmine pek yakın veya nisbeten uzak ve bu grupta tasnif edilebilecek çeşitli ilim dalları bulunmaktadır. Taşköprülüzâde’ye göre ilmü’l kıyafe’den doğan ilimler şunlardır:

İlmü’ş-şemât ve’l-hayâlân; insandaki ben vb. şeylere bakıp onun iç dünyasını keşfetme,

İlmü’l-kef veya ilmü’l-esâir; kişinin el, ayak veya yüz hatlarına bakıp onun iç dünyasını keşfetme,

İlmü’l-ektâf; keçi ve koyunun kürek kemiğine bakıp savaş, barış, kıtlık ve bolluk konusunda sonuç çıkarmak,

İlmü’l-irâfe; şu anda meydana gelen bazı olaylardan hareketle gelecekteki olaylar hakkında akıl yürütmek,

İlmü’l-ihtilâc; organlarda görülen seğirme, çarpıntı vb. durumlardan ileride olacak olaylara dair sonuç çıkarmak,

İlmü’l-ihtidâ bi’l-berâri ve’l-akfâr; sahra ve çöllerde yön tayin etmek,

İlmü’l-riyâfe; toprağın nemine, bitkilerine ve orada barınan canlılara bakarak yer altı sularını bulmak,

İlmü’l-nüzûli’l-gays; yağmurun yağıp yağmayacağını tahmin etmek,

İlmü’lisr; iz sürmek.⁵

Arapça’da kıyafet ilmi karşılığında daha ziyade “firâset” ilmi tabiri kullanılmıştır. Tasavvufî bir ıstılah olan ‘firâset’; “Sezmek, hissetmek”, “keşfetme ve gaybı görme” anlamlarında kullanılmaktadır.⁶

Allah’ın kalbine attığı bir nur ile kulun, hakkı batıldan, doğruyu yanlıştan, faydalıyı zararlıdan ayırmasına ve muhataplarının karakterlerini teşhis etmesine ‘ilahi firâset’ adı verilmiştir.⁷ “Müminin firâsetinden sakınınız, zirâ o Allah’ın nuru ile bakar” mealindeki hadiste bu tür firâset işaret edilmiştir. Bu tür firâsetin pratiği daha çok sufiler arasında yaygındır.

Firâset konusuyla daha çok ilgilenen sufiler, bu terimi ‘ilham’ anlamında kullanmışlar ve bazı hallerde onu, gaybı bilmenin bir aracı olarak görmüşlerdir. Müfessirlerin çoğu gibi sufiler de, bir ayette geçen “Mütevessimin” (Hicr 15) kelimesinde ve “Sen onları simalarından tanırsın” (Bakara 273) mealindeki ayette de firâsetin kastedildiğini söylemişlerdir.

⁵ İslam Ansiklopedisi, “Firaset” maddesi, TDVY, İstanbul 1996, C.13, s.116.

⁶ Süleyman Uludağ, Tasavvufî Terimler Sözlüğü, İstanbul 1995, s.116.

⁷ İslam Ansiklopedisi, “Firaset” maddesi, s.116.

1-Tarihi:

Beden yapısı ve insan kişiliği arasındaki münasebetler çok eski dönemlerden itibaren ilgi çekmiş ve 18.Yüzyıla dek bu konuda çeşitli araştırmalar ve gözlemler yapılmıştır. İnsanı tiplere göre ayırmak teşebbüsü ilk önce M.S. 5. Yüzyılda yaşamış olan Yunan Hekimi Hipokrat'da görülmektedir. Sıhhat ve mizaçla ilgili olarak insan vücudu dem (kan), balgam, safra ve sevda olmak üzere dört karışım ihtiva ettiğini söyleyen Hipokrat'tan sonra M.S. 2. Yüzyılda yaşayan Bergamalı Hekim Galilen, mizaçları demevi, safravi, balgami ve melankolik olmak üzere dörde ayırır.

Kâtip Çelebi, "Keşfü'z-zünun" ve Osmanzade Taib "Ahlâk-i Ahmedî" adlı eserlerinde Bukrat ile ilgili bir çok hikâyeye anlatılmaktadır. Bunlardan biri şöyledir:

"Eflatun bir dağ tepesini mesken ittihaz etmişti. Tepeye çıkan yolun başında da bir nakkaş koydurmuydu. Kendisiyle sohbet etmek isteyen kişilerin önce suretlerini tasvir ettirir, firaset gözü ile o resmi tahkik eder, sohbeta layık görürse ziyaretçisine iltifat ederdi."⁸

Eflatun'un insanları 'derin ve sathi' olarak ikiye ayırdığı ve Bukrat, Galilen, Eflatun, İladus ve Aristo'nun kıyafet ilmi ile ilgili söz ve eserlerinin bahsi ve tercümeleri İslam alemindeki bu konuyla ilgili eserlerde de geçmektedir. Yine Sasani Hükümdarı Nuşirevan için memleketin hükeması bir firâset kitabı yazmış ve Nuşirevan'ın bu kitapla halka hükmettiği rivayet edilmiştir.⁹

Hint alimlerinin de kıyafet ilmi ile alakadar oldukları bilinmektedir. Visâli manzum kıyafetnamesinde:

Hind diyarında var idi bir pîr

Hayli ilm-i kıyafet ile şehir

beyitiyle bu hususu tesbit etmektedir.¹⁰

İslâmi devirde ise kıyafet hakkında yazılmış ilk eserin müellifi İmam Şafî'dir (767-819). İmam Şafî'den sonra el Kindî'nin 'Risale fi'l-Rfirase'si, İbnül Batık (X. Yüzyıl)'ın Aristo'dan tercüme ettiği 'Kitabi's-siyase fi Tedbiri'r-Riyase' adlı eseri ve Muhammed Zekeriyâ(X. Yüzyıl)'nın 'el Mansuri'si bu türün ilk meşhur örnekleridir. İbni Sina'nın da bu konu ile ilgili bir eseri olduğu kaynaklarda belirtilmiştir.

⁸ Osmanzade Taib'den, Amil Çelebioğlu, a.g.m., s.309.

⁹ Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C.5, s.340.

¹⁰ Amil Çelebioğlu, a.g.m., s.310.

Bu eserler dışında Fahrüddin Razi(ö.1209)'nin 'Kitabü'l-Firâse', Taib Ensari Dimaşkı'nın 'Kitabü'l-Âdâb ve's-Siyase fi İlmi'n-Nazari ve'l Firâse'¹¹ Arapça olarak yazılmış müstakil kıyafetnamelerin son örneğidir.

Farsça yazılan Kıyafetnamelerin ilki, Keşanî (ö.1392)'nin adını bilmediğimiz bir eseridir. Mirek (14. Yüzyıl)'in 'Tuhfetü'l-Fakir'ini, Hemedani (ö.1384)'nin 'Zâhretü'l-Mülûk'unu ilk planda sayabiliriz.

2-Türk Edebiyatı'nda Kıyafetname:

Türk Edebiyatı'nda bu konuya temas eden ilk eser, Bedr-i Dilşad bin Muhammed Oruc'un Sultan II. Murad'a ithafen yazdığı 'Muradname' adlı mesnevisidir. Bu eserde Musiki ile ilgili 34. babda:

Şu kim ağ etlü durur ana nerm
Ola perdeyi çalalar ola germ

gibi birkaç beyitte, cilt göz rengi ile musiki arasında münasebet kurulmuştur.

Fatih Sultan Mehmed devrinde tamamlanan 'Selatin-name' adlı eserin müellifi Sarıca Kemal'in adı geçen eserinde:

Ki düzdüm Türki dilden iki name
Firâset-nâmedür bir Sûz-nâme

beyitiyle iki eserini haber vermektedir.¹²

Nüshası mevcut olan ilk müstakil eser Akşemseddinzâde Hamdullah Hamdi (1449-1503)'nin manzum Kıyafetname'sidir. Bunun dışında yazılan diğer Türkçe eserler ise şunlardır:

Firdevsî Rûmî, Firâsetnâme (II. Bayezid devri), Şabanî Sivrihisarî (16. Yüzyıl) manzum kıyafet tercümesi, İlyas İbni İsâyî Saruhanî (ö.1559), Kıyafetname, Abdulmecid İbni Şeyh Nasuh (ö.1565) manzum kıyafetname, Mustafa İbni Evrenos (II. Selim devri) Kıyafetname, Balizade Mustafa Efendi (III. Murad devri) Kıyafetü'l-Firâse, Niğdeli Visalî (16. Yüzyıl) Vesiletü'l-İrfan, Lokman bin Hüseyin (17. Yüzyıl) Kıyafetü'l-İnsaniyye, Şeyh Ömerül Halveti (17. Yüzyıl) manzum kıyafetname tercümesi, Ömer Fani Efendi (ö.1622) Kıyafetname, Erzurumlu İbrahim Hakkı (1703-1780) Kıyafetname, Gevrekzade Hafız Hasan (ö. 1801) tercüme eseri, Mustafa Hami Paşa (ö.1878) Fenni Kıyafet.

Bu eserlerin ekserisi mensurdur. Çoğu Arapça'dan tercüme edilmiş olmakla beraber, tercüme tesirleri az ve çeşitli ilavelerle telife yaklaşanlar da vardır.

¹¹ Bu eser Türkçe'ye 'Kıyafetname' ismiyle çevirisi yapılmıştır. Dimaşki, Kıyafetname, (Çev. Salim Sadi), İstanbul 1290, 47 s.

¹² Amil Çelebioğlu, a.g.m., s.312.

Türk Edebiyatı'nda bu tür eserlerin 18. Asra kadar artarak devam ettiğini, dolayısıyla bu ilme karşı bir alakanın mevcudiyetini görüyoruz. Sonraki asırda bu ilme karşı ilgi azaldığı gibi son devirlerde kıyafet konusunun ciddiye alınmadığına şahit olmak mümkündür.

Türk Edebiyatı'nda manzum kıyafetname türünde yazılan üç önemli eser bulunmaktadır. Bunlar Hamdullah Hamdi, Visali ve İbrahim Hakkı'nın eserleridir.

Hamdullah Hamdi'nin yazılış tarihi belli olmayan *Kıyafetname*'si “feilâtün mefâilün feilün” vezniyle yazılmış, 153 beyitlik bir mesnevidir. Hamdele, salvele vena't bölümlerinden sonra insanların sirette bir, surette farklı yaratıldıklarına, suretin siretle nişan olduğuna işareti müteakip asıl konuya geçilmiştir. Yirmi altı başlık altında renk, yanak, boy, et, hareket, saç, baş, alın, kulak, kaş, göz, yüz, burun, ağız, ses, gülmek, dudak, boyun, omuz, çene, sakal, bilek ve el, parmak, sırt, karın, baldır ile ilgili menfi ve müsbet özellikler anlatılmıştır. Nasihat bölümünde Hamdi, kendisine ve muhatabına bazı öğütler verdikten sonra, münacaatla eserini bitirmektedir.

İkinci önemli eser olan Niğdeli Visâlî'nin (ö.1620) *Vesiletü'l İrfân* adlı mesnevisidir. “Feilâtün feilâtün feilün” vezni ile yazılan eser 1002 beyittir.¹³

Üçüncü ve en önemlilerinden olan İbrahim Hakkı'nın *Kıyafetname*'si *Marifetname*'nin bir bölümünü oluşturmaktadır. 141 beyitten oluşan eser “müfteilün fâilün” vezniyle yazılmıştır. İbrahim Hakkı eserinin başlarında insanın yüzünden huyu ve dış organlarının görünümünden de ahlakı hakkında bilgi edinebileceğimizi söyler. İbrahim Hakkı'nın bazı özelliklerinden yararlanarak kişinin tahlile geçtiği organlar sayıca daha çoktur. Örneğin Hamdi'nin *Kıyafetname*'sindekilerden fazla olarak kol, el, tırnak, göğüs, kasık, cinsel organlar özelliklerine göre de insanın karakteri tahmin edilmiştir. İbrahim Hakkı, kıyafetnamenin 6. Kısımında kadın güzelliğini belirleyen 32 özellik verir. Bu niteliklere sahip olan kadınlar yazara göre hem güzel hem de iyi huylu olurlar. Kıyafetnamede yer alan son kısmında İbrahim Hakkı seğirmeler konusuna yer verir.

Üç kıyafetnamenin kapsamlarına baktığımızda üç şairin de tip ve karakter sınıflaması yapmadıklarını görürüz. Üç eserde de önce insan boyuyla huyu ve zekâ düzeyi arasındaki ilişkiye yer verilmiş, daha sonra da yüz ve kafa yapısından beden yapısına geçilerek, dış organların görünüşleriyle kişinin estetik yapısı duygusal ve ussal özellikleri arasındaki ilişkilere dikkat çekilmiştir.

Dış organlarda görülen anormallik ve sakatlıklar ya da toplumumuzun alışlageldiği tipin dışında kalan tipler bu eserlerde de mizaç ve karakter bozukluklarına işaret etmektedirler.¹⁴

¹³ Cevat Yerdelen, Türk Edebiyatındaki Kıyafetnameler ve Niğdeli Visali'nin Vesiletü'l İrfan adlı Kıyafetnamesi, Atatürk Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum 1988.

¹⁴ Mine Mengi, “Kıyafetnameler Üzerine”, TDAY-Belleten, Ankara 1977, s.204.

3-Kıyafetnamelerin Toplumdaki Psikolojik Etkileri:

Ulusların yüzyıllar boyu süregelen geleneklerinin oluşumunda toplumu yapan bireylerin hayal güçlerinin, gözlem ve deneylerinin payı büyüktür. Örneğin Anadolu halkının körlük, topallık, çolaklık gibi bedensel sakatlıkları ya da saç ve göz rengi bakımından alışılmışın dışında kalanları uğursuz, çok kısa boyluları fitneci ya da çok uzun boyluları aptal sayması ruhbilimden çok toplumun kalıplaşmış inançları ile ilgilidir. Bu inançların temelinde de kişisel gözlem ve deneylerin yanı sıra büyük ölçüde hayal gücünün ve insanoğlunun genel çizgi ve alışılan görünüm dışında kalanları yadırgama duygusu yatmaktadır.¹⁵

Her sanatkar şu ya da bu biçimde çağının ve toplumunun estetik değerlerinin, zevk anlayışının derleyicisidir. Kıyafetnameler, çağlarının ve ait oldukları Osmanlı toplumunun insanının estetik görünümüyle ilgili ölçü ve değerleri, güzellik anlayışını büyük ölçüde yansıtmaktadır. Kıyafetnamelerin bir şekli olan 'el falı, yüz falı' veya 'ilmü'l-simya' da bu amaca yöneliktir.

Kıyafetnâmeden biraz daha farklı olan simya, gerçek insanın maddeye geçen logosu izleyebilme olanağının bulunduğuudur. İçte ve dışta her şey simge aracılığı ile dile gelir ve çileden geçmeyi göze alan kişi bu dille iç içe yaşamayı zamanla öğrenebilir. Simya iç insanla dış insanın birleşme noktasına yaklaştırır.¹⁶ Dış insan, yani insanın bedeni yapısı, hali ve durumu iç insanın yani ruhun ve karakterin aynasıdır.

Kıyafetnâmeleri incelediğimiz zaman Osmanlı toplumunun beğenilen insan tipi şöyledir: orta boylu, küçük başlı, yassı ve yuvarlak yüzlü, yassı ya da yuvarlak yüzlü, siyah ya da kumral saçlı, siyah gözlü, siyah yay kaşlı, sık kirpikli, küçük elli, uzun ve yumuşak parmaklı, yumuşak etlidir. Yani her şeyi normal ölçüde olanın kuşkusuz güzel olacağı yönündedir. İbrahim Hakki'nın Kıyafetnâmesi'nde:

Her yeri evsat olan dilber olur bî-gümân

Dizesiyle ifade edilen bu görüş, her yeri normal ölçüde olanın kuşkusuz güzel olacağını anlatır. Yine aynı düşüncüyü Hamdullah Hamdi de şöyle ifade eder:

Eyü yüze bu vasf olur kâfi

Mu'tedil ola cümle evsâfi

Osmanlı toplumundaki bu ideal ölçülere baktığımız zaman, bu ideal ölçülerin ilk kaynağını ilk İslâm ülkelerinden geldiğini görmekteyiz. Çünkü İslam dininin indiği Arap kavmi esmer, siyah saçlı, orta boylu, siyah gözlü insanlardır. Bunun için

¹⁵ Mime Mengi, a.g.m., s.209.

¹⁶ Enis Batur, Şiir ve İdeoloji, İstanbul 1993, s.30.

sarışın, beyaz tenli, mavi gözlü insanlar menfi sayılmaktadır. İlk İslam ülkelerinde bu tipte insan olmadığı için yadırganmış ve kötülüğe delalet edilmiştir. Kıyasetnâmeler'in Osmanlı'ye tercüme yolu ile geldiği için Osmanlı toplumunda da bu tür insanlar fitneci, yalancı olarak kabul görmüştür.

Osmanlı toplumunda yukarıda tablosunu çizdiğimiz ideal insan tipinin dışındaki ölçüde olan insanlar toplum tarafından yan gözle bakılmış ve dışlanmıştır. 16. Yüzyıl şairlerinden Köse Melâlî, çirkinliği yüzünden müderrisliği zamanın kazaskerlerince sürekli engellenen bir şairdir. Melâlî müderrisliğe layık görülmemesi üzerine yazdığı manzumede hiçbir şey bilmediği zamanlarda bile şimdi müderris olanlardan daha üstün olduğunu dile getirmiştir.

Melâlî gibi çirkinliği yüzünden devlet kademelerinde büyük güçlüklerle karşılaşarlardan biri de Abdurrezzak Efendi'dir. Abdurrezzak Efendi, kara kuru, çirkin, kısa boylu, fakat son derece de zeki biridir. Koca Ragıp Paşa'nın sadrazam olduktan sonra liyakatini çok iyi bildiği Abdurrezzak Efendi'yi görmezlikten gelmesi sadaret kethüdasının dikkatini çeker. Bu durumu Paşa'ya sorunca Koca Ragıp Paşa şu cevabı verir: "*Filhakika pederi ile dost idik. Abdurrezzak Eendi'nin de ehliyetli olduğu malumdur. Ancak insana mevki ve makam için boy pos lazımdır. Öyle bodur ve kesirü'l kaame çelebiyi mahall-i heybet olan divan-ı âleme hizmete getirmekle erbâb-ı mesâlihe maskara oluruz.*"¹⁷

Koca Ragıp Paşa'yı tereddüte düşüren herhalde sadece Abdurrezzak Efendi'nin kısa boyu yüzünden mehabetini zedeleyici saplantısı değil, aynı zamanda kısa boylular hakkında ilm-i kıyafetin yerleştirdiği olumsuz yargılardır.

Yine Modern Türk edebiyatının da Ahmet Haşim, Cahit Sıtkı Tarancı, Orhan Veli gibi bir çok çirkinini vardır. Bunlar içinde en çok dert edinen ise Haşim olmuştur. Haşim bu kuruntuları yüzünden insanlardan sürekli kaçar. Bu azabı şöyle anlatır: "*Dün gece gözüme uyku girmedi. Önce şu anlığın çıkıklığının düzeltsem ocaba nasıl olurum? Dedim. Sonra baktım ki burnum da küçülmeye muhtaçtır. Haydi onu yaptım farzedelim. Ya gözlerimin rengini nasıl değiştirebilirim. Ağzımla yanağım arasındaki izleri nasıl silebilirim. Ya şu bu derken kafayı dibinden kesip atmaktan başka çare olmadığını anladım.*"¹⁸

Ahmet Haşim'in bu azabıyla dile getirdiği "Başım" adlı şiiri çok önemlidir. Yer yer çılgılığa dönüşen bu şiir, ancak çirkin olduğuna inanan bir şair tarafından yazılabildi:

Bihaber gövdeme gelmiş konmuş

Müteheyyic, mütekallis bir baş

¹⁷ Beşir Ayvazoğlu, Siretler ve Suretler, İstanbul 1999, s.248.

¹⁸ Ayvazoğlu, a.g.e., s.252.

*Ayırır sanki bu baştan etimi
Ömr-i ehrama muadil bir yaş*

*Bu cehennemde yetişmiş kafaya
Kanlı bir lokmadır ancak mihenim
Ah Yarabbi nasıl birleşti
Bu çetin başla bu suçsuz bedenim¹⁹*

Tevfik Fikret de “Çirkin” adlı şiirinde bu azabı değişik bir biçimde dile getirmiş ve çirkin olduklarını zanneden insanların ruh hallerini tasvire çalışmıştır:

*Buruşuk hatları şişkin yüzünün
Açılır şüpheli bir safvetle
Gülüyor zannolunurken öyle
Bu muhakkir bakışından gözünün*

*Duccet-i ruhu bütün farkolunur
Başka hiçbir sebep-i zilleti yok
O da herkes gibi lakin menfur
Ah çirkinlik...Evet rahatı yok.²⁰*

Bunların yanında toplumlarda çirkinliği ya da buna benzer eksikliği yüzünden toplumla ilgileri kesilen kişiler alanlarını, ilgilerini başka alanlara kaydırmak, başka şeylere gönül bağlamak zorunda kalmışlar ve toplumdan bekledikleri ilgiyi onlardan görür olmuşlardır. Buna örnek olarak yukarıda zikrettiğimiz Köse Melâlî çirkinliği yüzünden insanlardan göremediği alakayı kedisinden görmüş olmalı ki “*hûb-âvaz ile sâm u seher mavlayan*” sevgili kedisi ölünce bir mersiye niyetine uzun bir ‘Hirrenâme’ yazmıştır.

*Kani ol ber bakışlı kani ol şir-i zemân
Kani ol vermeyen aslan ile kaplana emân*

¹⁹ Ahmet Haşim, Bütün Şiirleri, (Haz.:İnci Enginün-Zeynep Kerman), İstanbul 1987, s.96.

²⁰ Ayvazoğlu, a.g.e., s.254.

Kani ol olduğu yerde koymayan mâr u çiyân

Nidelüm ah pisi neyleyelüm vah pisi

Sonuç olarak Kıyafetnâmelerde beden yapısı ve bu yapıyla birlikte gittiği varsayılan karakter ve ahlakla ilgili değer yargılarına yer verilmiştir. Bunun yanında Kıyafetnâmelerin genel çizgiler içerisinde, konuya bakışlarında dini etnoloji, folklor ve ruhbilimle benzeştiği ve birleştiği noktalardan söz edebiliriz. Kıyafetnâmelerin yazılış nedenini de bu bakımdan hem kişinin kendi kendisini ahlaklı insan olarak yetiştirmesi, hem de toplumsal ilişkilerin uyumlu bir düzeyde yürütülmesini sağlamaktır.

